

Latvijas Zinātņu akadēmijas

GUSTAVA VANAGA VĀRDBALVA 2022

DR. CHEM. EINĀRS LOŽA

Latvijas Zinātņu akadēmijas Senāts 2022. gada 18. janvārī piešķir Gustava Vanaga balvu ķīmijā Dr. chem. **Eināram Ložam** par zinātnisko darbu kopu "Jaunu zāļvielu izstrāde un pētījumi medicīnas ķīmijā".

Zinātnisko darbību Latvijas Organiskās sintēzes institūtā (OSI) Dr. Einārs Loža uzsāka 1977. gadā Prostaglandīnu ķīmijas laboratorijā profesora J. Freimaņa vadībā. E. Loža bija tās jauno pētnieku grupas no OSI, Tallinnas un Ufas zinātniskajiem institūtiem sastāvā, kurai par darbu ciklu "Fundamentālie un lietišķie prostanoīdu pētījumi" 1986. gadā tika piešķirta VĻKJS prēmija.

1999. gadā Dr. Loža kļuva par vadošo pētnieku Karbofunkcionālo savienojumu laboratorijā (vad. prof. I. Kalviņš), vienlaicīgi sākot pildīt arī laboratorijas vadītāja vietnieka pienākumus, kas paredzēja plaša pētnieku kolektīva darba koordinēšanu un vadīšanu. 2017. gadā Dr. Loža ievēlēts par Latvijas Zinātņu akadēmijas (LZA) goda doktoru.

Dr. Eināra Ložas zinātniskie pētījumi arvien bijuši nemainīgi vērsti uz jaunu zāļvielu izstrādi, un viņa zinātnisko sasniegumu klāstā būtu īpaši jāizceļ nozīmīgais ieguldījums jauna pretvēža preparāta "Belinostat" radīšanā, ko 2014. gada 3. jūlijā ASV Pārtikas un zāļu administrācija (FDA) paātrinātas reģistrācijas kārtībā atļāva pielietot perifērālās T-limfomas ārstēšanai. Belinostata izstrāde notika ciešā sadarbībā ar Lielbritānijas, Dānijas un ASV kolēģiem, un Dr. Ložas ieguldījums šīs zāļvielas radīšanā pamatā saistīts ar aktīvās vielas konstruēšanu un sintēzes metodes izstrādi, kā arī datu iegūšanu par jaunā preparāta darbības mehānismu. Jāatzīmē, ka belinostata atklāšana un izpēte bija pirmais gadījums neatkarīgās Latvijas vēsturē, kad mūsu zinātnieku kolektīvs pierādīja spēju efektīvi sadarboties ar citu valstu kolēģiem un ieņemt līdztiesīgu vietu starptautiskā pētnieku konsorciā. Liels nopelns šīs sekmīgās sadarbības īstenošanā bija Dr. E. Ložas zinātniskajai erudīcijai un praktiskajai pieredzei. Par belinostata atklāšanu 2014. gadā E. Loža saņēma LR Ministru kabineta atzinības rakstu. Belinostata atklāšana ieguva arī LZA nomināciju "2014. gada nozīmīgākais zinātnes sasniegums Latvijā". Bez pretvēža līdzekļu pētījumiem Dr. E. Loža ir pievērsies arī jaunas kardioprotektīvas zāļvielas izstrādei sadarbībā ar AS "Grindeks". Pētnieciskais darbs vainagojās ar jaunas zāļu kandidātvielas metil-GBB izveidi, kas samazina infarkta zonas plašumu un aizkavē aterosklerozes attīstību. Šī jaunā zāļviela 2020. gadā veiksmīgi pabeidza klīnisko pētījumu pirmo fāzi. Metil-GBB atklāšanu LZA ir atzinusi par vienu no Latvijas zinātnes 2009. gada galvenajiem sasniegumiem teorētiskajā zinātnē, bet šīs vielas preklīnisko pētījumu pabeigšana 2013. gadā tika atzīta kā nozīmīgākais mūsu valsts zinātnes sasniegums praktiskajos pielietojumos.

Kardioprotektīvās zāļvielas izstrādei sekoja jauni zinātniskie izaicinājumi, un Dr. Loža uzsāka pētniecisko darbību antibakteriālo līdzekļu izstrādes jomā. Dr. Ložas zinātniskā erudīcija un pieredze palīdzēja īsā laikā izveidot jaunu antibakteriālo zāļu lidersavienojumu, kas šobrīd tiek attīstīts par zāļu kandidātvielu starptautiskā projekta CARB-X ietvaros.

Dr. E. Ložas plašās zināšanas un zinātniskā erudīcija ir nodrošinājusi arī jaunas pētnieku paaudzes augstvērtīgu izglītošanu. Viņa vadībā aizstāvētas divas izcilas doktora disertācijas, un jaunā doktore Olga Bobiļeva ir veiksmīgi uzsākusi patstāvīgu pētniecisko darbību jaunu zāļvielu izstrādes jomā.

Gustavs Vanags (1891–1965)
– Latvijas ķīmiķis organīķis.
Latvijas Zinātņu akadēmijas
Gustava Vanaga balva turpina
1967. gada 7. decembrī
dibinātās G. Vanaga prēmijas
labākās tradīcijas. Balvu
piešķir par sasniegumiem
ķīmijas zinātnēs.